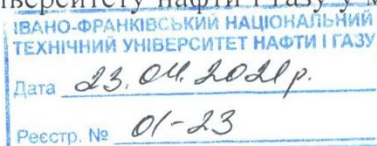

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора
Васильєвої Тетяни Анатоліївни
на дисертаційну роботу Столяр Оксани Олексіївни
на тему: «Удосконалення механізму тарифоутворення газорозподільних підприємств», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 051 – Економіка

1. Актуальність обраної теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Теоретичні та практичні дослідження щодо удосконалення функціонування суб'єктів господарювання у нафтогазовій галузі, а також різнобічні напрями підвищення ефективності організаційно-економічного механізму діяльності газорозподільних підприємств через покращення процесів, методичних підходів, практичних рекомендацій, неодноразово висвітлювали у своїх працях вітчизняні і зарубіжні вчені. Однак, лише незначна їх частина присвячувала свої дослідження окремій проблематиці тарифоутворення в газорозподільних підприємствах, також питання забезпечення ринкового рівня тарифів на послуги розподілу природного газу, їх оптимізація для задоволення вимог споживачів під час створення та розвитку конкурентного середовища у вітчизняній науковій літературі взагалі не висвітлювалось. Саме це визначає актуальність теми дисертаційної роботи Столяр О. О., яка спрямована на обґрунтування теоретико-методичних положень та рекомендацій щодо удосконалення механізму тарифоутворення газорозподільних підприємств. Також слід зазначити, що дисертаційна робота відповідає науковому напрямку Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу у межах держбюджетної

теми «Наукові та прикладні засади управління розвитком галузевих та регіональних суспільних систем» (№ держреєстрації 0117U003830, 2017-2020 рр.) № 25-135-46 від 05.06.2020 р., що включає науково-дослідну тему «Теоретико-прикладні засади маркетингової діяльності в умовах інформатизації бізнес», в межах якої авторкою проведено дослідження соціальної функції держави в механізмі тарифоуворення на газ.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність, новизна та практична значимість

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, представлені у дисертаційній роботі Столяр О.О., є теоретично, методично та практично обґрунтованими. Дисертаційна робота відзначається чіткою структурою та складається зі вступу (який містить чітко визначені об'єкт, предмет і мету, які логічно пов'язані та окреслюють поле дослідження), трьох розділів з підрозділами, висновків, додатків та списку використаних джерел, що відповідають загальній концептуальній логіці даного дослідження та розкривають підхід до вирішення досліджуваної проблеми. Дисертаційне дослідження проведено авторкою згідно поставленої мети, яка досягнута за рахунок вирішення його завдань.

Відповідно до задекларованих за темою дослідження завдань, у всіх розділах представленої дисертаційної роботи наведено науково обґрунтовані висновки, пропозиції та рекомендації практичного характеру.

У роботі дисертанткою вдало поєднано традиційні і сучасні методи дослідження з використанням інструментів економіко-математичного моделювання, що підтверджує обґрунтованість та достовірність отриманих наукових положень, висновків і рекомендацій.

Зокрема, обґрунтованість отриманих Столяр О.О. наукових результатів, формується на основі таких складових:

- 1) значною кількістю опрацьованої науково-практичної інформації;
- 2) використанням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження;

3) зібраною власними дослідженнями інформацією, яка дозволила верифікувати економічну модель тарифу на розподіл газу принципам стимулювання;

4) апробацією на 3 підприємствах та схваленням на 5 міжнародних, всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях та форумах

У першому розділі **«Теоретичні основи формування тарифів на розподіл газу»** авторкою розглянуто сутність тарифу і практичну проблематику формування тарифу на послуги розподілу газу газорозподільними підприємствами, виявлено основні принципи застосовуваного на сучасному етапі механізму тарифоутворення на послуги цих підприємств та на їх основі ідентифіковано невідповідності у балансуванні інтересів як газорозподільних підприємств, так і споживачів (с. 25-37).

На основі систематизації досвіду європейських країн щодо використовуваних підходів встановлення тарифів на розподіл газу авторкою сформовано еволюційні плато становлення підходів до такого формування, виявлено основні принципи, якими керуються уряди європейських країн у прагненні забезпечити стабільні ціни на енергію для побутових та промислових споживачів (с. 38-45). Столяр О.О. означено специфіку послуги газорозподільних підприємств, виявлено дилеми щодо формування тарифної політики на дані послуги на перетині інтересів суб'єктів газового ринку (с. 46-50).

На основі критичного аналізу існуючих та діючих методик формування тарифу на розподіл газу вдалося контурувати характерні особливості формування тарифної політики на послуги газорозподільних компаній та виявити потребу продовження процесу лібералізації ринку розподілу газу як конкурентного середовища з акцентом на збереження прав споживача (с. 51-66). Підкреслено необхідність формування тарифної політики з врахуванням можливості реалізації операторами газорозподільних систем зобов'язання здійснення інвестицій в газорозподільні системи, які вони експлуатують, незалежно від правових механізмів користування. Авторкою окреслено чіткі (табл.1.8 с. 66-67)

вимоги до формування тарифу на розподіл природного газу на основі оптимізації підходів при перетині інтересів суб'єктів газового ринку, які закладені в основу напрямів удосконалення механізму тарифоутворення газорозподільних підприємств.

У другий розділ дисертаційної роботи **«Аналізування та оцінювання складових механізму тарифоутворення газорозподільних компаній»** авторка досліджує організаційно-економічні відносини при функціонуванні газорозподільних підприємств та досліджує особливості існуючих методів встановлення плати на послуги розподілу природного газу, проводить візуалізацію механізму тарифоутворення на послуги розподілу природного газу газорозподільних підприємств з можливими напрямками вдосконалення на основі оптимізації окремих елементів.

Авторський підхід до удосконалення механізму тарифоутворення в сфері газорозподілу передбачає реалізацію комплексу організаційно-економічних заходів, що дозволить захистити споживачів від необґрунтованого завищення тарифів, забезпечити безбитковість функціонування газорозподільних підприємств, створити цільові орієнтири для впровадження заходів щодо розвитку в газорозподілі, регулювання і контролю витрат і прибутку в цій сфері на основі оптимізації (с. 78-88).

За результатами досліджень Столяр О.О. наводить суму накопичення недоотриманої тарифної виручки протягом 2014-2019 років в досліджуваних газорозподільних підприємствах, що спровокувало неспроможність виконувати план розвитку. Зокрема, розглянувши всі складові планового тарифу, авторкою означено складність та ієрархічність зв'язків галузі, де газорозподільні компанії законодавчо покладені в умови самоокупності на фоні значної регульованості державними органами в питаннях формування тарифу(с. 89-100).

Авторкою доведено, що економічна модель тарифу на розподіл природного газу дозволяє у разі зменшення суб'єктом господарювання витрат на фінансування оплати праці у базовому періоді для оптимізації кількості працівників (при умові збереження технічної безпеки щодо надання послуг розподілу природного газу) і/чи обсягів виробничо-

технологічних витрат використовувати тарифну виручку, отриману за рахунок такої економії коштів. Методом верифікації на основі виділення елементів моделі та порівняння їх з світовим успішним досвідом регулювання, Столяр О.О. визначено досліджувану модель відповідною не у повній мірі принципам багаторічного стимулюючого регулювання, які показують свою ефективність у світі (с. 100-112).

В третьому розділі дисертаційної роботи **«Економіко-експертне дослідження формування тарифів на послуги газорозподільних підприємств»** авторкою доведено, що економіко-експертне дослідження формування тарифів на послуги газорозподільних підприємств можливе завдяки обґрунтованій інформаційній моделі збору та консолідації даних для формування тарифу з врахуванням оптимальних критеріїв компромісності та сформованій імітаційній моделі встановлення тарифу на досліджувані послуги. Таким чином, враховано узагальнений інтерес споживачів у вигляді заздалегідь заданих критеріїв оптимальності, що представлено у вигляді певної функції корисності. Щоб врахувати природу формування узагальнених інтересів та для комплексного врахування всіх параметрів формування узагальненого інтересу поєднано методика компромісного аналізу й тарифоутворення. Як підсумок авторкою обґрунтовано інформаційну модель збору і консолідації даних для формування тарифу з врахуванням оптимальних критеріїв, визначених на основі компромісного механізму узгодження інтересів сторін, а саме: продавця як надавача послуг газорозподілу (газорозподільні підприємства), покупця як отримувача послуги (споживачі газу) (с. 118-129).

Економіко-математична модель розрахунку компромісних тарифів на послуги розподілу природного газу газорозподільних підприємств сформована Столяр О.О. відрізняється урахуванням специфіки тарифоутворення, що полягає в непридатності застосування класичного закону попиту і пропозиції в зв'язку з нецінковою природою коливання обсягу споживання досліджуваних послуг, а також його соціального характеру. Модель базується на принципах компромісного аналізу, модифікованих для використання в мікроекономічних системах (с. 130-144).

Сформована Столяр О.О. комплексна методика економіко-експертного дослідження тарифів на послуги розподілу природного газу для газорозподільних підприємств для удосконалення механізму визначення плати за такі послуги, може бути застосована на постійній основі під час встановлення тарифів для збереження принципу відкритості встановлення таких тарифів. Відповідно зацікавлені сторони будуть мати можливість користуватися результатом проведеної експертизи та отримати достовірну інформацію щодо дотримання критеріїв оптимальності відносно сторони, зацікавленої у переважанні власних вигод (с. 145-155).

3. Новизна наукового дослідження, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

У дисертаційній роботі Столяр О.О. сформульовано та обґрунтовано положення, висновки та пропозиції, які характеризуються науковою новизною та мають практичну цінність. Наукова новизна роботи викладена конкретно, послідовно та системно, і полягає у розвитку теоретико-методичних положень і розробці науково обґрунтованих рекомендацій з удосконалення механізму тарифоутворення газорозподільних підприємств. Визначальними елементами наукової новизни слід визнати здобутки, спрямовані на розбудову:

1. Теоретичного базису тарифоутворення газорозподільних підприємств, зокрема через:
 - удосконалення комплексу ключових принципів функціонування механізму тарифоутворення таких компаній, що дає можливість передати суть механізму :з одного боку діють принципи економічної обґрунтованості витрат, враховуючи документально підтверджені та понесені підприємством, а з іншого – принципи державного регулювання тарифів для узгодження інтересів виробників і споживачів завдяки здійсненню повноважень державних органів;
 - визначення специфічних особливостей формування тарифної політики на послуги газорозподільних компаній, характерних особливостей послуг газорозподільних підприємств для виявлення невивчених дилем щодо удосконалення формування тарифної політики на перетині інтересів

суб'єктів газового ринку з метою розвитку конкурентного середовища серед таких підприємств з акцентом на збереження прав споживача та із врахуванням можливості реалізовувати операторами газорозподільних систем зобов'язання інвестувати в системи, які вони експлуатують, незалежно від правових механізмів користування;

2. Методичних аспектів тарифоутворення газорозподільних підприємств, зокрема через:

- удосконалення підходу до структурування організаційно-економічних відносин газорозподільних підприємств на основі законодавчих актів та особливостей існуючих методів встановлення плати на послуги розподілу природного газу, що візуалізовано як механізм тарифоутворення на послуги розподілу природного газу газорозподільних підприємств, що на відміну від інших представляє можливі напрями вуосконалення на основі оптимізації через організаційно-економічні заходи, що дозволить захистити споживачів від необґрунтованого завищення тарифів, забезпечити безбитковість функціонування газорозподільних підприємств, створити цільові орієнтири для впровадження заходів щодо розвитку в газорозподілі, регулювання, контролю витрат і прибутку в цій сфері;
- удосконалення аналітичних характеристик діючої економічної моделі тарифу на розподіл природного газу за допомогою методу верифікації з виділенням елементів моделі та порівнянням їх з світовими успішними аналогами, що дозволило визначити досліджувану модель відповідною не у повній мірі ефективним у світі принципам багаторічного стимулюючого регулювання, та на відміну від інших дає змогу у разі зменшення суб'єктом господарювання у базовому періоді витрат на фінансування фонду оплати праці з метою оптимізації штату працівників (за умови дотримання норм технічної безпеки надання послуг розподілу природного газу) та/або обсягів виробничо-технологічних витрат використовувати тарифну виручку, отриману за рахунок такої економії коштів, на заходи з: підвищення рівня середньомісячної заробітної плати працівників; матеріальних та інших витрат операційної діяльності; заходів з виконання інвестиційної програми;

інших потреб фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання з розподілу природного газу;

- подальшого розвитку науково-методичних підходів до вираження узагальненого інтересу у вигляді заданих критеріїв оптимальності, що представлено у вигляді функції корисності через поєднані методики компромісного аналізу і тарифоутворення, що на відміну від інших дало можливість обґрунтувати інформаційну модель збору і консолідації даних для формування тарифу з врахуванням оптимальних критеріїв, визначених на основі компромісного механізму узгодження інтересів сторін, а саме: продавця як надавача послуг газорозподілу (газорозподільні підприємства), покупця як отримувача послуги (споживачі газу); та сформувати базис для розроблення імітаційної моделі формування тарифу на послуги розподілу природного газу газорозподільними підприємствами;
- подальшого розвитку формування економіко-математичної моделі розрахунку компромісних тарифів на послуги розподілу природного газу газорозподільних підприємств, що відрізняється від інших урахуванням специфіки тарифоутворення та полягає в непридатності до галузі класичного закону попиту і пропозиції в зв'язку з нецінковою природою коливання обсягу споживання досліджуваних послуг, а також їх соціальний характер; модель базується на принципах компромісного аналізу, модифікованих для використання в мікроекономічних системах;
- подальшого розвитку імітаційного моделювання удосконалення механізму тарифоутворення на послуги розподілу газорозподільних підприємств, який базується на врахуванні фактору часу і платіжної дисципліни, а також дозволяє визначити розмір тарифу, що є оптимізованим (прийнятним) для споживачів, держави і підприємств, що дозволяє підвищити ступінь обґрунтованості управлінських рішень на основі їх комплексної оцінки, корегувати діяльність в процесі оперативного управління і таким чином збільшити результативність функціонування підприємства, а саме, забезпечити приріст прибутку, MIRR та платіжної дисципліни;
- подальшого розвитку методики економіко-експертного дослідження тарифів на послуги розподілу природного газу для газорозподільних підприємств, як

напрямок удосконалення механізму визначення плати за такі послуги, з метою збереження принципу відкритості при встановленні таких тарифів при застосуванні на постійній основі та, на відміну від інших, відповідно сторони будуть мати можливість користуватися результатом проведеної експертизи, а стейкхолдери зможуть бути проінформовані щодо дотримання критеріїв оптимальності відносно себе, чи іншої сторони, зацікавленої у переважанні власних вигод.

4. Значення результатів для науки і практики.

Проведене Столяр О.О. дослідження має як теоретичне, так і практичне значення, оскільки застосування авторських новацій сприяє розбудові базових теоретичних, методичних та практичних аспектів удосконалення механізму тарифоутворення газорозподільних підприємств, що в своїй єдності створюють підґрунтя для системного удосконалення методології тарифоутворення, характерної для розвинутого лібералізованого ринку поставки газу.

Теоретична значимість отриманих результатів дослідження зумовлена новизною розроблених у дисертації концептуальних засад, методичних підходів і положень, можливістю широкого їх застосування як у проведенні подальших досліджень, так і у практичній діяльності газорозподільних підприємств. Основні наукові положення дисертаційної роботи доведені до рівня узагальнень, конкретних методик та прикладних рекомендацій, які забезпечують ефективність процесу тарифоутворення газорозподільних підприємств і дозволяють створити єдиний інформаційний простір для прийняття рішень щодо сталого розвитку газорозподільних підприємств.

Безперечним доказом практичної цінності отриманих авторкою результатів є їх впровадження у виробництво та навчальний процес, що підтверджується відповідними довідками:

– на рівні суб'єктів господарювання: ТОВ «Чернігівгаз збут» (№ 14701. Сл. 6544/1-0620 від 10.06.2020 р.), апробовано аспекти методики проведення економіко-експертного дослідження формування тарифів на послуги газорозподільних компаній, що дозволить визначити можливі

аспекти збалансування інтересів усіх суб'єктів ринку природного газу, дотичних до встановлення плати за вказану послугу, як наслідок виникає можливість підприємства забезпечувати принцип інформаційної відкритості; Регіональної газової компанії «Івано-Франківськгаз» (№ 100 від 12.06.2020 р.), апробовано методичні підходи вдосконалення існуючої архітектури тарифоформування;

– на рівні органів регулювання діяльності суб'єктів господарювання: Хмельницька обласна державна адміністрація (№0301-1266/20 від 19.06.2020 р.), удосконалення механізму тарифоутворення газорозподільних підприємств через імітаційну модель на основі оптимізаційного підходу до збереження інтересів зацікавлених сторін;

– на рівні закладів вищої освіти: основні теоретичні положення, методичні розробки, узагальнення і висновки, що містяться в дисертаційній роботі, також використовують у навчальному процесі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу при викладанні дисциплін «Моделювання господарських процесів», «Моделі оцінювання підприємницьких рішень», «Управління бізнес-процесами в торгівлі» для студентів спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» (довідка № 25-135-46 від 05.06.2020 р.).

5. Повнота висвітлення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях та відповідність дисертації встановленим вимогам та дотримання академічної доброчесності.

Основні наукові положення, висновки та результати дисертаційної роботи опубліковано у 9 наукових працях загальним обсягом 4,34 друк. арк. (особисто автору належить 3,23 друк. арк.), з яких: 4 статті у наукових фахових виданнях (4 із них індексовані в міжнародних каталогах та наукометричних базах, з яких 1 стаття – у іноземному виданні), 5 праць – матеріали наукових конференцій. Опубліковані праці повною мірою відображають зміст дисертаційної роботи. Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають авторці право публічного захисту дисертації.

За обраною тематикою, обсягом, структурно-логічною будовою, змістом та оформленням дисертаційна робота Столяр О.О. відповідає освітньо-науковій програмі підготовки доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Застосована у роботі наукова термінологія є загальноновизнаною, стиль викладення результатів теоретичних і практичних досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує доступність їх сприйняття та використання. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело. З наукових публікацій, які написані у співавторстві, дисертація містить лише положення і пропозиції, які є особистим науковим здобутком автора.

6. Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи.

Даючи позитивну оцінку науковим здобуткам дисертантки, слід виокремити певні дискусійні положення, що мають місце в дисертаційній роботі:

1. У першому розділі роботи (пп. 1.1 р.1 дисертації) авторка при дослідженні епістемологічних підходів щодо трактування терміну «тариф на розподіл природного газу» майже впритул підійшла до власного обґрунтування вказаного поняття на основі наукової дискусії поглядів, викладених у працях українських науковців, проте не подає власного чіткого трактування даної категорії окремо, що логічно підсилило б даний пункт. Вважаю, що дисертаційна робота значно б виграла, якби містила більш чітке визначення принципової різниці між поняттями тариф, ціна та вартість.

2. На рис. 2.2 (пп. 2.2 р.2 дисертації) зображено організаційно-економічний механізм формування тарифу на послуги розподілу природного газу газорозподільними підприємствами на основі оптимізації (с. 89) та розглянуто керуючу систему, в якій представлено різні суб'єкти впливу на тариф, однак в подальшому тексті дослідження авторка не здійснює аналізування ступеня впливу кожного з них, що суттєво доповнило проведений нею аналіз.

3. На рис. 3.5 (с. 148 дисертації) представлений один з етапів економіко-експертного дослідження тарифів на послуги розподілу природного газу на відповідність параметрам оптимальності імітаційної моделі на основі алгоритму (табл. 3.1, с. 144 дисертації), та вказано одним із кроків проведення ранжування споживачів послуг розподілу газорозподільних підприємств за сумою грошових коштів, яку вони здатні виділити на оплату послуги. Однак методики здійснення такого ранжування в межах процесу економіко-експертного дослідження авторка не наводить.

4. На стор. 194-197 дисертаційної роботи наводить алгоритмізовану методику економіко-експертного дослідження тарифу на розподіл природного газу газорозподільними підприємствами, однак не подає опис властивостей інформації, що потребується для її реалізації, методи вимірювання її кількості та якості, та перелік документів, в яких вона міститься.

5. У роботі (пп. 3.3 дисертації) авторка характеризує суть і аспекти реалізації методики економіко-експертного дослідження тарифу на розподіл природного газу газорозподільними підприємствами. При цьому не досить чітко аргументує яким чином визначається її ефективність та процедуру застосування в загальній системі управління газорозподільними підприємствами.

6. В пунктах висновків по розділах зустрічаються фрази у формі анотації: «розроблено», «проведено», «агреговано» тощо, тоді як класичний підхід передбачає в кожному висновку формулювання відповідної проблеми, викладення запропонованого автором способу її вирішення та характеристику отриманих результатів.

Однак, ці зауваження не знижують загальної цінності дисертаційної роботи, а скоріше вказують на можливі напрями його подальшого удосконалення. Вони не змінюють позитивної оцінки отриманих результатів, а в окремих випадках є дискусійними.

7. Загальна оцінка дисертації

Дисертаційна робота Столяр Оксани Олексіївни на тему «Удосконалення механізму тарифоутворення газорозподільних підприємств» є завершеною науковою працею, в якій викладено теоретичні узагальнення, методичні підходи, практичні рекомендації, поглиблено та розвинуто теоретико-методичні положення щодо удосконалення механізму тарифоутворення газорозподільних підприємств.

Дисертаційну роботу виконано на належному науково-теоретичному рівні, вона має практичне значення. Текст викладено логічно, послідовно і грамотно, висновки і пропозиції аргументовано. Отримані результати є обґрунтованими і впроваджені в управлінську практику підприємств машинобудівної промисловості. За актуальністю обраної теми, обґрунтованістю наукових положень, висновків і рекомендацій, їх новизною, повнотою викладу в наукових публікаціях, відсутністю порушення академічної доброчесності та змістом, дисертаційна робота на тему «Удосконалення механізму тарифоутворення газорозподільних підприємств» відповідає вимогам п. 9, 10, 11, 12 Постанови Кабінету Міністрів України «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» від 6 березня 2019 р., № 167 (зі змінами та доповненнями), а її автор – Столяр Оксана Олексіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка.

20.04.2021 р.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
директор навчально-наукового інституту бізнесу,
економіки та менеджменту
Сумського державного університету

Т.А. Васильєва

Підпис доктора економічних наук,
професора Васильєвої Т.А. засвідчую
Вчений секретар

А.І. Рубан

